

N° 15. -

10 April '92

BIJLAGE bij de door mij uitgegeven brochure: „Mijne
ervaringen in het Krankzinnigengesticht te
's-Gravenhage.”

ANDERER ERVARINGEN

IN HET

Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage.

Verklaringen en mededeelingen gedaan door oud-patienten, fami-
lieleden van oud-patienten, oud-geëmployeerden en anderen,
aan de Schrijfster van „MIJNE ERVARINGEN” enz.

Auteursrecht voorbehouden.

PRIJS 25 CENT.

's-GRAVENHAGE,
J. TE GEMPT.

1892.

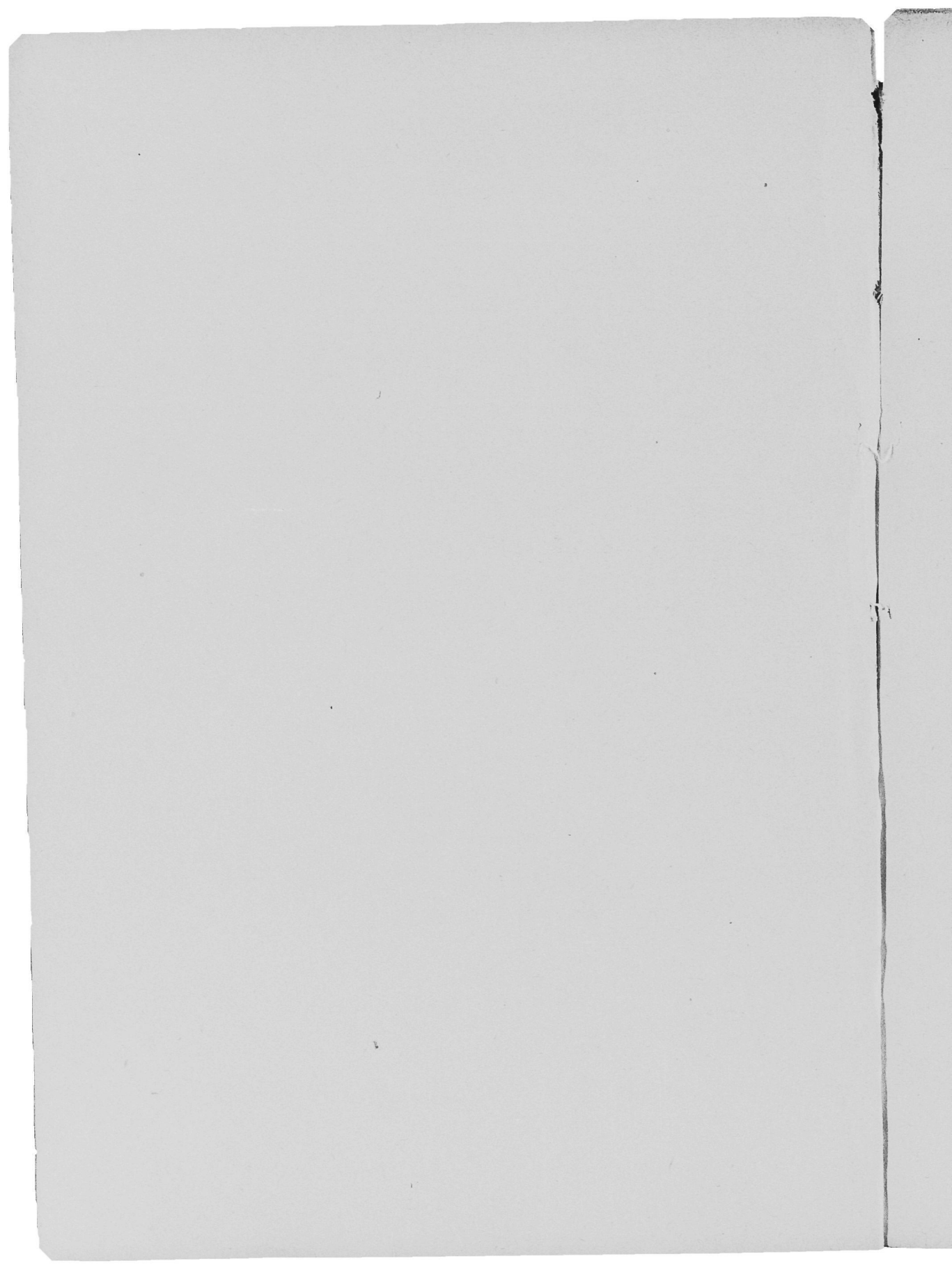
T. te GEMPT
Med. Sinter.

LM

2801

ANDERER ERVARINGEN.

BIJLAGE bij de door mij uitgegeven brochure: „Mijne
ervaringen in het Krankzinnigengesticht te
's-Gravenhage.”

ANDERER ERVARINGEN

IN HET

Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage.

Verklaringen en mededeelingen gedaan door oud-patienten, fami-
lieleden van oud-patienten, oud-geëmployeerden en anderen,
aan de Schrijfster van „MIJNE ERVARINGEN” enz.

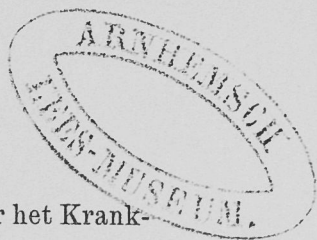
Auteursrecht voorbehouden.

PRIJS 25 CENT.

's-GRAVENHAGE,
J. TE GEMPT.

1892.

Na het verschijnen van mijn Schrijven over het Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage, was het in de eerste dagen of al die gruwelen ook weer zouden gedomperd worden; maar dank zij den krachtigen steun van de Nederlandsche pers, die een storm van verontwaardiging deed opgaan door geheel het land, heeft het wreede lot der rampzaligen in het Krankzinnigengesticht alom een hartelijke belangstelling gewekt. Reeds meer dan vier duizend exemplaren, behalve bedrieglijken nadruk, vonden hunne lezers, wel niet het minst in de Residentie. Ik had verwacht, of dat men mij wegens laster zoude doen terecht staan, of dat men de belanghebbende exploitteurs van dat lucratieve zaakje van het Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage ten fine van onderzoek zoude schorsen in hun eerloos bedrijf, maar niets van dat alles is gebeurd — nog altijd zijn de heeren en dames in functie en hebben vóór de later gehouden inspectie een ruim gebruik gemaakt van tijd en gelegenheid om de cellen, die in den waren zin des woords pest-, moord- en folterplaatsen zijn geweest, op te ruimen of te wijzigen.

Slechts twee groote dagbladen hadden den treurigen moed de instelling te verdedigen of de daar gepleegde misdaden te vergoelijken. Men heeft mij ook van sommige zijden met onedele wapenen bestreden, men twijfelde er aan of ik nog wel geheel *normaal* was, of ik de brochure wel *zelf* had geschreven, of het medegedeelde wel waarheid bevatte en meende men, dat ik mij althans aan schromelijke overdrijving had schuldig gemaakt. Er waren er zelfs, die in mijn geschrift een product van socialistischen bodem wilden zien, omdat ik, tot mijne onberekenbare schade, de brochure alleen kon gedrukt krijgen op de drukkerij van „Recht voor Allen”.

Daarom ben ik ertoe overgegaan eenige getuigschriften, die daarvoor geschikt zijn, openbaar te maken. Vele moet ik evenwel terughouden, of de namen verzwijgen, omdat niet ieder zijne eigene droeve ervaringen of die zijner bloedverwanten in het openbaar besproken wil zien, of die feiten vermelden van zoo *afschuwelijk onzedelijken aard*, dat ik zoude meenen mijne lezers te beledigen. Voor belangstellenden liggen echter vele stukken in originali bij mij ter inzage en ook adressen voor de mondelinge mededeelingen, die moeilijk te beschrijven zijn.

Wed. STUTEN—TE GEMPT.

's-Gravenhage, Maart 1892.

ANDERER ERVARINGEN.

Mevrouw!

Met beleefde vrijheid acht zich de ondergeteekende verplicht u dank te zeggen voor de liefde aan onze medemenschen betoond om openbaar te maken wat een vreeselijk lijden en mishandeling die krankzinnigen en ook de *niet*-krankzinnigen en toch verpleegden in het gesticht aan het Slijkeinde te verduren hebben. *Ik heb jaren lang de mishandeling gezien*, alleen nog maar in den tuin, doordat mijn woning aan het eind van den tuin stond, waar ik het oog op de vier verdeelde tuinen had. — *Mevrouw!* het is wel jaren geleden, maar waar ik getuige van ben geweest is *Hemelschreiend*, en dat nog maar in den tuin, waar de ongelukkigen, vooral des zomers, den geheelen dag in waren. Ik heb wel gedurig *den Directeur destijds bij mij gehad met de noodige vloeken en bangmakerij* om mij te laten vervolgen, als ik aan de patiënten nog iets durfde geven, maar ik liet mij niet bang maken, maar juist integendeel *ben ik, al is het jaren geleden, bij de heeren Regenten en de Regentessen geweest om te gaan vragen of er geen ander middel bestond om de krankzinnigen beter te maken dan ze te mishandelen*; maar zij namen mijne klachten niet aan en wilden er geen geloof aan slaan — zoodat ik ten antwoord kreeg:

„ga maar naar een ander, ik heb geen zitting deze maand”, *en de dokter jaagde mij de deur uit.* Ik heb zulke vreeselijke ervaringen ondervonden — ook zijn nog twee mannen bij ons komen vluchten, ook een man 70 jaar oud.

Als u, Mevrouw! soms vreeselijke feiten zoudt willen hooren, gaarne zijn wij bereid ze uit ondervinding mee te deelen.

Mejuffr. W . . . . .

Februari 1892.

Mevrouw!

Naar aanleiding van het door u geschrevene over het Krankzinnigengesticht alhier, in uwe j.l. verschenen brochure, gevoel ik mij verplicht u hulde te brengen en u te bedanken voor uwen moed in dezen betoond en over de heilzame gevolgen, die naar ik hoop hieruit voor het mensdrom zullen voortvloeien.

Een mijner naaste betrekkingen, heel kort voor u in hetzelfde gesticht en ook te Vught in N.-B. verpleegd, doch sinds lang volkomen hersteld, heeft mij, na uwe brochure te hebben gelezen, verzekerd, dat het door u geschrevene *helaas de zuivere waarheid bevat* en zij zelve, ofschoon geheel onverdiend, dezelfde mishandelingen heeft moeten doorstaan. — Met betrekking tot de verpleegsters is zij het volkomen met u eens en beweert degenen nog zeer goed te kennen die haar *het meest getergd en beleedigd hebben.*

Ik ben dan ook volkomen overtuigd, dat wij hier *met de verschrikkelijke waarheid te doen hebben* en

geef u het recht van deze verklaring gebruik te maken, waar u zulks noodig en nuttig mocht oordeelen.

H. T . . . . .

Februari 1892.

De ondergeteekende, Marie Schaap, oud 49 jaar, verklaart en is bereid zulks ten allen tijde onder eede te bevestigen:

Dat zij in het jaar 1882 lijdende aan een lichte zenuwziekte, op raad van een vriendin genezing zocht in het Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage, welk gesticht haar door die vriendin was aangeprezen als een uitstekende inrichting ter verpleging van zenuwlijders. Dat zij, onmiddellijk na vernomen te hebben dat zij in een krankzinnigengesticht was, inplaats van in een ziekenhuis, het gesticht wilde verlaten, maar daarin werd verhinderd door het bestuur van dit gesticht, doordat de dokter, de heer Reeling Brouwer, onmiddellijk advies van krankzinnigheid gaf, niettegenstaande ondergeteekende niet krankzinnig was en nimmer geweest is.

Dat het bestuur van dat gesticht haar daarna *gedurende tien jaren in het gesticht heeft opgesloten gehouden, haar tot het doen van huiswerk dwingende, en wanneer zij weigerde te werken haar dreigde haar in een cel te doen opsluiten.*

Dat zij *dus tien lange jaren, de beste jaren haars levens*, als een lastdier op de schandelijkste en menscheonteerende wijze is geëxploiteerd geworden, zonder daarvoor eenige vergoeding te genieten.

Dat, wanneer zij aan Directeur, Dokter of Regentessen vroeg om te worden ontslagen, zij herhaaldelijk ten antwoord kreeg: „*Maar kind! maar wil je het nu nog beter hebben dan hier, kom! kom! nog*

maar wat geduld, we zullen daar nog wel eens nader over spreken." Dat eindelijk de Dokter en Directeur, bevreesd voor de gevolgen welke het langer voortduren van hun schandelijke en snoode misdaad voor hen zoude kunnen hebben (daar ondergeteekende het langer smeeken om vrijheid moede, pertinent weigerde eenig huiswerk meer te doen) besloten om haar op 1 April 1890 hare vrijheid te hergeven.

Dat zij gedurende haar verblijf herhaaldelijk heeft geschreven aan haar eenig kind, Albertus Schaap, hopende door bemiddeling van dat kind de vrijheid te kunnen herkrijgen, *doch dat die brieven nimmer aan hun adres zijn kunnen bezorgd worden*, omdat zij door het bestuur van het gesticht eenvoudig werden verscheurd, hetgeen herhaaldelijk in dat gesticht plaats heeft, indien patiënten zich aan familieleden per brief beklagen.

Dat door het vernietigen van die brieven haar zoon, niet wetende of zijne moeder leefde of reeds dood was, in geen drie jaar iets van haar heeft kunnen vernemen en zij dan ook niet van hem. Dat de ellende op ieder gebied door haar in die tien jaar ondervonden, en de ellende, gruwelen en wreedheden die zij aan andere patiënten heeft zien bedrijven, te veel zijn om op te sommen en met geen pen zijn te beschrijven en *wat Mevr. Stuten in het boekje geschreven heeft, volkomen waar is, zonder iets te overdrijven*.

Mede verklaart Marie Schaap, dat als aan de patiënten van de 3de klasse door hunne familiebetrekkingen geld werd gestuurd, dit *door de directrice verwisseld werd voor nietswaardige en geheel nuttelooze zaken*. Dat het evenzoo ging met de 25 cts., die in den regel elke patiënt van de 3de kl. per week voor versnaperingen ontving en *dat uit de provisiekamer van de directrice hun daarvoor eenige stukjes gedroogde appeltjes of slechte pruimen en vijgen werden verstrekt, of een ons suiker met een*

ons komijnekaas met een klein sinaasappeltje en dit alles van zulk een slechte hoedanigheid, dat vele patiënten weigerden het aan te nemen.

M. S . . . .

De heer I.. W . . . , gewezen patiënt, verraderlijk door twee Agenten naar het Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage gebracht en daar gebleven van af 22 October 1889 tot 11 September 1890 — verklaart :

Dat hij tallooze malen in de naakte cel werd geworpen met de handen op den rug gebonden en dan *gestompt, met den sleutelbos geslagen en tegen de beenen geschopt*. Eenmaal werd hij door den opzichter Kruiswijk tegen den muur geworpen en in persoon geslagen. — *Dat de jenever met bierglazen werd gedronken*, en als de patiënten bezocht werden en sigaren ontvingen, deze door de oppassers werden afgenomen; — dat de *voeding zeer slecht was* en als er somwijlen eens iets bijzonders werd opgedischt, hiervan alleen de favoriten hun deel kregen. Dat het wemelde van ongedierte, vooral van wandgedierte. — Dikwijls ontving hij in geene veertien dagen verschooning. — *Eenmaal werd hij bont en blauw geslagen en in het gezicht gekrabbeld* — de dokter ontkende dat dit plaats konde hebben. De taartjes die hij ontving, werden opgebruikt, de oppassers stoeiden steeds met de oppasseressen — en als hij de een of andere aanmerking maakte, heette het: „houd je smoel”, en werd eenmaal door oppasser De Man, onder de gemeenste uitdrukkingen, dermate in den rug geschopt, dat die nog steeds gevoelig blijft, en bij klachten aan de hem bezoekende familieleden werd steeds geantwoord: „Kom, kom, je hebt het hier zoo erg niet.”

Februari 1892.

Mevrouw!

Naar aanleiding van de bespreking van uwe brochure in „Het Nieuws van den Dag” van heden, ben ik zoo vrij mijne klacht bij de uwe te voegen.

Op den 17den Juli 1884 werd ik overgebracht naar het Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage, waar ik een afmattend leven leidde, overgegeven aan zelfzuchtige menschen.

Tusschenbeide mocht ik koffieboontjes uitzoeken, waarvoor ik dan een extra-boterham kreeg, of maten vlechten voor het gesticht, die werden neergelegd als de dokter kwam en weder werden opgenomen als hij weg was.

Een man werd geregeld een andere jas aange trokken ter gelegenheid van het bezoek van den dokter.

Een jongen werd geregeld door een oppasser met een stok geslagen of het dwangbuis aangedaan, als hij een beetje luidruchtig was in het uiten van onverstaanbare klanken of dat hij mimiek maakte met zijne handen.

Het eten was zeer sober. De opzichter gunde ons den tijd niet ons genoeg te eten, die achteraan kwam kreeg scheldwoorden en hij schimpte steeds op hen die niet konden betalen.

De tuin werd verontreinigd door privaatvuil dat er in begraven werd. Het sterftcijfer moet er zeker aanzienlijk zijn.

Den 16 April 1886 werd ik uit het gesticht ontslagen. Een gouden ring en ruim 9 gulden aan geld is in het gesticht achtergebleven, ik heb dit niet kunnen terugkrijgen, hoeveel moeite ik mij ook heb gegeven. Tweemaal heb ik den directeur van het gesticht geschreven, zonder eenig antwoord te ontvangen.

B.....

Februari 1892.

Mevrouw Stuten!

Lang ben ik van plan geweest u eens te schrijven. Daar ik u opgepast heb gedurende uw verblijf in het gesticht en in dezelfde kamer bij u geweest ben, kan ik u meedeelen, dat ik altijd *op hoogen dwang van den Directeur en den eersten Geneesheer* hard met u om moest gaan, doch tegen mijn zin.

MARIE VENING.

Oppasseres in het Krankzinnigengesticht.

Den Haag, Maart 1892.

Een inwoner van Leiden, die op den *24sten Februari 1892 zijn zuster* in het gesticht ging bezoeken, verklaart dat hem door den portier, die den Directeur van zijne komst ging verwittigen, namens dezen werd aangezegd, *dat zijne zuster reeds in het begin van November 1891 was overleden.* Stom van verbazing vroeg hij den Directeur te mogen spreken, doch *deze* weigerde hem te woord te staan.

Februari 1892.

De gewezen opzichteres van de naaikamer, Mej. K..., verklaart, dat de meeste patiënten zeer liefdeloos werden behandeld en velen hunner, ook met de barre koude, des morgens in een koud waterbad werden geworpen, 't geen dienen moest als tuchtmiddel voor hen die zich des nachts hadden bevuild en dat de stroozakken wemelden van allerlei ongedierte.

Februari 1892.

De oud-patiënt van D..., tijdelijk verpleegd geworden in het Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage, daarna te Vught in Noord-Brabant, verklaart,

dat hij met kapotte beenen en geheel blauw geslagen te Vught is aangekomen en men aldaar wraak heeft geroepen, zooals hij er uitzag.

Februari 1892.

Mevrouw!

Naar aanleiding van uwe mededeelingen omtrent het Haagsche gesticht en Dr. Reeling Brouwer moet ik u zeer dringend verzoeken mij wel een onderhoud te willen toestaan. — Waarover ik u zoo gaarne spreken wilde, is het verblijf van mijne moeder indertijd — vóór u — in het door u beschreven gesticht te 's-Gravenhage. — Lang vóór ik uwe brochure las, heb ik, in de lente van 1889, van mijne toen geheel gezonde moeder dezelve afschuwelijke, infame dingen omtrent dezelve personen aldaar gehoord.

Indien ooit uwe zaak nog eens naar recht behandeld wordt, hoop ik, voor zoover dat eenigszins mogelijk is, in uw belang het mijne bij te brengen van de dingen die ik weet. —

H . . . B . . .

Februari 1892.

Op den tweeëntwintigsten Maart 1891 is in het Haagsche Krankzinnigengesticht gebracht de persoon van Gerardus H., oud negenendertig jaar — natuurlijk omdat hij niet wel in het hoofd was — nadat hij acht weken door mij zijne vrouw te huis was verpleegd. Ik ging, of liet, iederen dag naar hem hooren, maar ontving iederen dag hetzelfde antwoord, dat *ik hem niet mocht zien omdat hij zoo wild was*. Na tien dagen echter werd mij door Dr. Reeling Brouwer gezegd, dat ik hem nu wel mocht zien, want hij lag doodziek met hevige koortsen

in de ziekenzaal, maar dat ik niet moest schrikken, want dat mijn man *zich zelven* erg verwond had. In weerwil van die waarschuwing was ik zoo geschrokken op het zien van mijn goeden man, zoo iets kan men zich niet voorstellen: het gelaat *geheel onherkenbaar*, voet en hand in verband, *het was vreeselijk om aan te zien*. Op mijne vraag: hoe ziet ge er zoo uit? was zijn antwoord, nadat hij blijkbaar vreesachtig naar de oppassers omgezien had: „*Zoo hebben ze mij geslagen*, maar gij moet er maar niets van zeggen, want nu zijn ze goed voor mij”. De koortsen hebben hem met de andere ellende na acht dagen dermate uitgeput, dat hij den achtsten April 1891 bezweek. *Mijne vaste overtuiging is en blijft, dat mijn man mishandeld is op een schandelijke manier*. Een zeer hooggeplaatst en zeer geacht Heer, aan wien ik in mijne droefheid mijne ellende klaagde, heeft er nog een rechtszaak van gemaakt; *maar nadat ik tweemaal voor het gerecht ben geweest, heb ik niets meer van de zaak gehoord*.

Mevrouw!

De aanleiding van dit mijn schrijven is, dat ik met u in kennis ben gekomen door de brochure en de biljetten door u uitgegeven omtrent den toestand der zieken in 't Krankzinnigengesticht te 's-Hage, Slijkeinde 2. Het gevolg van uwe brochure is, dat ik mijne zuster, Mejuffr. Rittershausen, uit dat gesticht heb doen verwijderen en haar naar hier heb overgebracht.

Indien het u niet te moeielijk valt, zoudt u mij zeer verplichten met mij eens op de hoogte te stellen naar waarheid hoe mijne zuster daar is behandeld geworden.

Sints zij hier is, *is zij tot dusverre heel kalm en*

tevreden, wandelt vrij door huis en tuin, zonder aan een stoel vastgesnoerd te zitten of door drie of vier personen bewaakt te worden. Ook gedurende de reis naar hier hebben wij niet de minste moeielijkheid gehad, het komt mij dus onverklaarbaar voor, waarom de directeur Krab mij, en iedereen die haar bezocht, afkeerde met de woorden: „*Zij is weer in een slechte bui! Gij kunt haar niet zien.*” Ook komt het mij voor dat hare *voeding en verzorging zeer slecht is geweest*, daar zij er meer uitziet als een *verwaarloosd bedelkind* dan wel als de dochter van een fatsoenlijke familie, die krank is en eene meer speciale verzorging noodig heeft dan een gewoon mensch, *waarvoor ruimschoots werd betaald en geen geldelijke opofferingen geweigerd werden*; wanneer zulks noodig was.

Mevr. N. geb. RITTERSHAUSEN.

De heer Rittershausen ontving dezer dagen van zijne dochter mej. Y. Rittershausen, thans verpleegd wordende in het Krankzinnigengesticht te Brussel, voormalig patiënte in het gesticht aan het Slijkeinde alhier, die in dit gesticht voor eene der meest gevaarlijke patiënten moest doorgaan en zich uit wanhoop over de behandeling een oog heeft uitgestoken en zich doof heeft geslagen, een Franschen brief, keurig van stijl en inhoud en zonder een enkele fout. Uit een later ontvangen brief van hare zuster, Mevr. N. geb. Rittershausen te Brussel, blijkt, dat de patiënte *voortdurend kalm blijft; dat zich nog geen enkele booze bui heeft voorgedaan*; dat Mejuffr. R. zeer tevreden is en door hare vriendelijkheid en gewilligheid de sympathie wegdraagt van de doctoren en van den directeur en de directrice van het gesticht.

Maart 1892.

St. te G.

Mevrouw!

Met groote belangstelling en innige deelneming heb ik uwe brochure „Mijne ervaringen in het Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage" gelezen. — Deze deelneming was des te inniger, vermits *ik grootendeels een dergelijk lot als het uwe heb gedeeld.* — Van half Maart 1889 tot half Juni van hetzelfde jaar toch heb ik in genoemd gesticht in den beklagenswaardigen toestand van krankzinnigheid tengevolge van een bevalling, als patiënt 3de klasse doorgebracht. Hoewel gestoord in mijn *denkvermogen*, was mijn *geheugen* mij trouw, zoodat ik later alles wat ik daar zag en ondervond, kon mededeelen, toen ik na een liefderijke verpleging in mijn familiekring gelukkig, binnen een viertal weken na mijn vertrek uit het gesticht, het verstand terugkreeg. Ten volle kan ik dan ook verklaren, *dat uwe schets aangaande opzichteres en personeel, helaas! maar al te waar is. Ruw, in een woord, was de behandeling* dier zoogenaamde verpleegsters. Kleine, soms ingebeelde fouten, werden maar al te dikwijls met afzondering in de cellen gestraft. *Het daarheen sleepen bij de haren behoort niet tot de zeldzaamheden, schelden, stompen en slaan, ook knippen, waren geliefkoosde tuchtmiddelen, ook van de opzichteres.*

Mogen deze regelen kunnen bijdragen tot steun van uw schrijven, zoo hoop ik daarmee het doel — verbetering te brengen in den toestand mijner voormalige ongelukkige lotgenooten — te hebben bereikt.

Mej. K... geb. G...

Februari 1892.

De ondergeteekende kan met echte waarheid verklaren, dat zij gedurende den tijd dien zij in het Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage geweest is,

op een *gruwelijke en slechte manier behandeld en verwaarloosd is*. De verwaarloozing bestaat hierin, dat van *mijne beide voeten de teenen zijn afgevroren* en het bovendien, tot drie weken voor ik er uitging, stil gehouden en *mij ten strengste verboden is er over te spreken tegen mijn familie*. Niet alleen dat ik daar erg aan geleden heb, maar nog meer aan de *mis-handeling die ik er een half jaar ondervonden heb*.

Het eten en drinken en de verdere verzorging was er in een woord *slecht*, zoodat ik na drie maanden er in geweest te zijn en *noch moeder of vader gezien te hebben, geheel uitgehongerd en vermagerd was*, zoodat mijne ouders genoodzaakt waren mij met allerlei versterkende middelen te voeden.

B. VAN G . . . .

Den Haag, 1892.

Mejuffrouw A. S . . . . gehuwd met L. A. B . . . .
ziekenmoeder van af 1881 tot 1884, verklaart:

Dat op de zoogenaamde vuile zaal de koude douches op de patiënten werden toegepast, dat de ongelukkigen gilden van smart en pijn en dat *de opzichteres Mej. Kerlen dit deed op eene wijze, dat het bloed hun langs den rug liep*. Des avonds voor het naar bed gaan werd het vuile en natte ondergoed opgespeld en werden de patiënten met een *zweep van riet naar bed geslagen*.

Dat eenmaal een patiënt een stukje vleesch had verstoppt in het vuil en de oppasseres Marie Heystek die patiënt dat stukje vleesch, vermengd met zand en vuil, heeft laten opeten, met de woorden: *je zult het opvreten*.

Dat verscheidene *niet-krankzinnige* patiënten in het gesticht worden gehouden, *om als werkkrachten te worden gebezigd* o. m. *Cecilia Egeding en Bet Bus*.

Coba Bus zat, toen juffrouw S . . . in 1881 in het gesticht als ziekenmoeder kwam, *reeds twintig jaar in de cel* en zij zat er nog in, toen zij in 1884 het gesticht verliet en was die patiënt geheel vergrijsd en vermagerd. *In de cellen stonden toenmaals tonnen voor het vuil.*

Dat er in de nabijheid van de vuile zaal een hok was, waarin een kachel stond, waarbij de stroozakken werden gedroogd en alwaar een verpestende stank heerschte. Dat een patiënt, genaamd Menshoek, was belast die te drogen en om te keeren en als zij het moede was om in dien vreeselijken stank te verblijven, dikwijls den boel in brand stak.

Dat er een patiënt was, die gedurende een aantal jaren met het dwangbuis in een cel had gezeten en dikwijls haar hoofd door de klep van de cel stak, uitroepende: „Och ziekenmoeder, laat er mij toch eens uit! ik zal heel stil zijn! ik zal niets doen!” De ziekenmoeder vroeg toen eenmaal aan den directeur Krab, of zij er haar eens uit mocht laten, want dat de vrouw geheel krom groeide, waarop de directeur zeide: „*Als jij maar niet krom groeit,*” en henen ging.

Dat de ziekenmoeder haar eenmaal voor eenige oogenblikken uit de cel liet gaan, maar daar zij door het dwangbuis hare handen niet vrij had, de ongelukkige hare behoefte op den grond deed, waarop zij door de oppasseres, genaamd Geert, van den eenen hoek van de plaats naar den anderen geschopt en geslagen werd.

Dat, als er door de familie van de patiënten taartjes of ander lekkers werd gestuurd, de oppasseressen dit afnamen, zeggende: Wij zullen het voor u bewaren, en de ongelukkigen er niets meer van zagen.

Dat Vrijdags voor hun middagmaal ieder een klein vischje kreeg en des Zaterdagds enkel bruine boonen met een watersaus.

Dat als de patiënten gebonden waren, zij onder het eten niet eenmaal los werden gemaakt of geholpen, zoodat zij hun eten met den mond moesten opnemen en den tinnen kroes tusschen de tanden nemen en op die wijze moesten drinken.

A. B . . . geb. S . . .

Den Haag, Febr. 1892.

De werklieden M. en H., metselaars, die geruimen tijd werkzaam waren aan den voor drie jaren plaats gehad hebbenden herbouw van het gesticht, verklaren:

Dat de zorg voor de verwarmingstoestellen *opgedragen was aan een patiënt*, dat ze zeer ongeregeld werden gestookt en dikwijls totaal uitwaren;

Dat een patiënt, genaamd König, *steeds in een cel zat, dikwijls in geen veertien dagen versooning kreeg* en er in de cel zulk een verpestende stank heerschte, dat zij, werklieden, er dikwijls aanmerking op hebben gemaakt, doch steeds zonder vrucht;

Dat een patiënt, genaamd Teuntje, zes-en-twintig jaar oud, gedurende langen tijd *in de cel op een hoop vuil lag*;

Dat een vrouwelijke patiënt uit Scheveningen *telkens om drinken vroeg maar het niet kreeg*, al vroeg zij er nog zoo dringend om;

Dat de ongelukkige den ganschen dag schreeuwde van dorst;

Dat een Scheveninger telkens vroeg om naar huis te mogen gaan en dan door vier oppassers gebonden en in een cel geworpen werd en geslagen;

Dat de opzichter Kruiswijk daar dikwijls bij stond en het stilzwijgend aanzag;

Dat de heer T . . ., wijnkooper, aanhoudend in een cel zat en *wanneer hij om drinken vroeg*, de oppasser

aan de werklieden zeide: „Laat dien vent naar de verd...nis loopen.” Die patiënt vertelde aan de werklieden, dat hij dikwijls zoo werd toegetakeld;

Dat een jong meisje, genaamd B. M..., dikwijls geschopt werd en met een vuile dweil in het gezicht geslagen;

Dat de koffie en thee, door de werklieden geproefd, niet beter was dan gootwater;

Dat verscheidene patiënten niet eens koffie of thee kregen;

Dat het eten slecht was en dikwijls aangebrand en smakeloos toebereid;

Dat het redderen van de vuile zaal aan een patiënt was opgedragen;

Dat een der cellen was ingericht voor drooghok en daar een verpestende stank heerschte.

Februari 1892.

Twee werklieden, eveneens werkzaam geweest aan den herbouw van het gesticht, verklaren:

Dat een patiënt, genaamd König, steeds dag en nacht in een cel zat en dat hok om de veertien dagen door een patiënt werd uitgemest.

Dat de heer T..., wijnkooper, patiënt 1ste klasse, aanhoudend in de cel zat en dikwijls om drinken vroeg, waarop de oppasser dan riep, dat hij geen drinken kreeg en hij maar naar de verd...nis moest loopen. De werkmán v. d. B.... die het niet langer konde aanhooren, is toen eenmaal op een ladder geklommen om hem drinken te geven. Dat deze patiënt steeds door de oppassers vreeselijk werd mishandeld.

Dat een oude vrouw, genaamd Lens, voortdurend in een cel zat en als haar eten was gebracht, haar werd toegevoegd: „Zoo, vuile smeerlap! heb je gevreten” en zij dan doorgaans nog *een klap in het aangezicht kreeg*.

Dat een der twee gezusters H . . . . , beiden krankzinnig, steeds in het dwangbuis liep. Eenmaal gaf de oppasseres, genaamd Fie, haar zonder de minste reden een slag in het aangezicht, waarop de eene werkman verontwaardigd zeide: „Hoe kan je nu zoo'n ongelukkig mensch, dat hoegenaamd geen kwaad doet, een klap in het gezicht geven?”

Februari 1892.

Mevrouw!

In het Krankzinnigengesticht te D. zijn twee oppassers geweest die het Haagsche gesticht ontsloopen zijn, omdat het hun onmogelijk was de patiënten te mishandelen; zij hebben daar met geuren en kleuren alles haarfijn verteld. Dat is een feit, voor dat uwe brochure het licht zag, alzoo getuigen op waarheid gegrond. Wij voor ons gelooven alles wat uwe brochure aan het licht heeft gebracht. De namen der oppassers zijn H . . . . en D . . . . Zij verklaarden, *dat zij met dikke knuppels gewapend bij de patiënten zaten, zoodat deze bibberende en rillende zaten te eten. Ook heeft een dezer oppassers staaltjes verteld van den opzichter, die 's avonds om negen uur de ronde moest doen en als hij (die opzichter) bij de vrouwenafdeeling kwam, dan moest hij (oppasser) met de lantaarn even wachten. U weet, Mevrouw! hoe oppassers zijn. Hij was nieuwsgierig en heeft den opzichter bespied en zaken gezien die men moeilijk aan dames kan beschrijven. Men moet dus H . . . . en D . . . . ter verantwoording roepen, dan hoort men meer.*

K . . . .

Maart 1892.

Een geachte familie te dezer stede verklaart het navolgende :

Een hoogbejaarde dame van hunne kennis woonde te zamen met hare dochter, *doch de dochter harmonieerde niet met hare moeder.* Op zekeren dag kreeg de gewone huisdokter zijn congé en werd diens plaats ingenomen door Dr. Reeling Brouwer, die korten tijd daarna voor de moeder advies van krankzinnigheid gaf, *tengevolge waarvan die niet-krankzinnige dame naar het gesticht te 's-Gravenhage werd overgebracht, en de verschillende pogingen, door die familie aangewend om het bestuur van het Krankzinnigen-gesticht te overtuigen, dat Mevr. H... niet krankzinnig was, steeds schipbreuk leden.* Ook mej. König, destijds opzichteres van de naaikamer in het gesticht, verklaart, *dat die dame hoegenaamd niet krankzinnig was.*

Februari 1892.

SLOT.

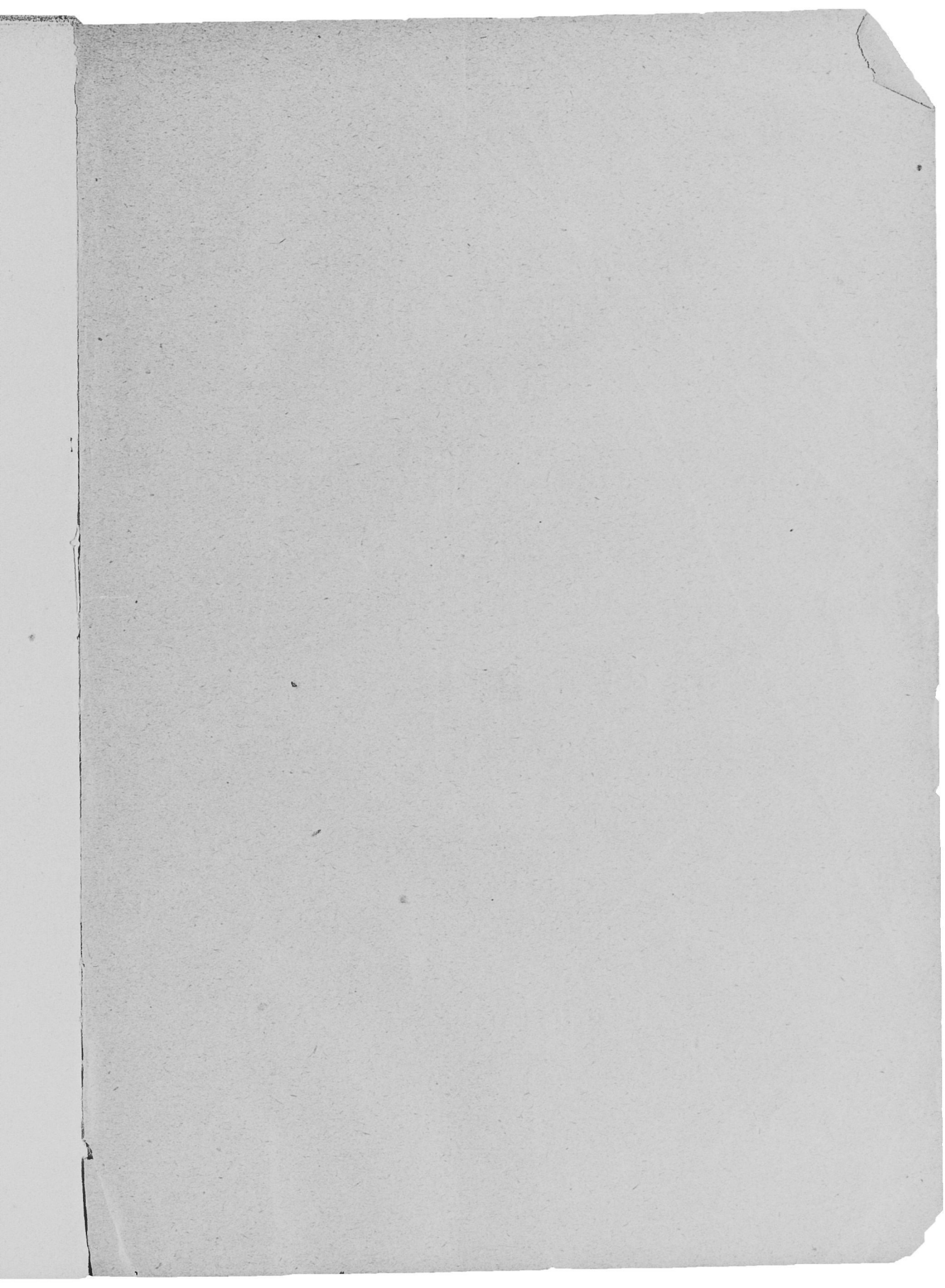
Daar ik nog dagelijks nieuwe mededeelingen ontvang, is een vervolg hierop niet onwaarschijnlijk.

Wed. STUTEN—TE GEMPT.

's-Gravenhage, 20 Maart 1892.

MIJNE ERVARINGEN

IN HET

Krankzinnigengesticht te 's-Gravenhage,

Slijkeinde No. 2,

DOOR

JOHANNA TE GEMPT,

WEDUWE VAN DEN WELED.GESTR. HEER

ARNOLD ANTHONIE AZWEER STUTEN,

in leven Oud-Rijksontvanger.

Van bovenstaande Brochure zijn nog eenige exemplaren
verkrijgbaar bij de Schrijfster, **Van Speykstraat 224.**

Prijs 25 Cent.